

07-72-120/1
в.п. 25.12.2023р.

ВІДГУК
офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Штангрета Андрія Михайловича
на дисертаційну роботу Цікала Євгена Івановича
«Розвиток системної інтеграції в управлінні підприємствами»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за
спеціальністю 08.00.04 — економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

1. Актуальність теми та її зв'язок із науковими програмами.

Більшість українських підприємств сьогодні орієнтовані на досягнення короткострокових цілей, що передбачають виживання. Зазначене спричинено сумарним впливом значної кількості факторів, серед яких основна частина пов'язана із продовженням трансформаційних процесів та відкритістю національної економіки, політичною, економічною й соціальною нестабільністю, посиленням трудової міграції, моральним й фізичним зносом основних засобів при мінімальній інноваційній активності та дефіциті інвестиційних ресурсів. У 2022 р. ситуація суттєво погіршилася через нову фазу військової агресії зі сторони Російської Федерації, що спровокувало енергетичну кризу, значну кількість біженців й внутрішньо переміщених осіб, втрату майна, руйнування господарських зв'язків та загалом припинення або суттєве гальмування діяльності підприємств через фактичні військові дії чи періодичні ракетні атаки. Успіхи українських військових та ініціативи органів влади, виходячи з того, що економічний фронт формує надійний тил, створили передумови для стабілізації ситуації, зокрема відновлення діяльності більшої частини підприємств, для яких стає актуальним проблема розвитку системної інтеграції в управлінні.

Матеріали дисертації використані при розробленні таких держбюджетних тем: «Проблеми теорії та практики обліково-аналітичних наук в умовах гармонізації до стандартів ЄС» (номер державної реєстрації № 0118U00599), «Розвиток обліку, аналізу і контролю в господарській системі України» (номер державної реєстрації № 0114U004776), «Обліково-аналітичне забезпечення сталого розвитку бізнесу в умовах цифрової економіки» (номер державної реєстрації № 0121U114604).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність та новизна. Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації та виносяться на захист, є теоретично обґрунтованими й містять результати їх практичного використання. Їх виклад супроводжується критичним оглядом та посиланням дисертанта на результати наукових робіт вітчизняних та закордонних науковців за обраною темою, вдалим застосуванням загальнонаукових та спеціальних методів проведення досліджень, використанням сучасного методичного інструментарію та засобів обробки інформації.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується використанням широкої інформаційної бази за темою дисертації, в т.ч. офіційних статистичних даних, нормативно-правових актів, які стосуються функціонування гірничодобувної галузі, монографій, численних наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, інтернет-джерел.

Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи, сформульовано мету, завдання, предмет, об'єкт і методи дослідження, викладено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, окреслено особистий внесок здобувача, наведено дані про апробацію результатів дослідження і публікації.

У першому розділі «Теоретичні та прикладні засади системної інтеграції в управлінні підприємствами» з'ясована сутність та значення системної інтеграції в управлінні підприємством, сформована концепція розвитку системної інтеграції в управлінні підприємствами, визначені умови досягнення системної інтеграції в управлінні підприємствами (ст. 64-152).

У другому розділі «Аналізування та оцінювання інтеграційних процесів в управлінні підприємствами» сформовані методичні положення з аналізування інтеграційних процесів в управлінні підприємствами, розглянуті аспекти оцінювання самоорганізації та інформаційного забезпечення інтеграційних процесів в управлінні підприємствами, узагальнено досвід системної інтеграції в управлінні підприємствами (ст. 153-194).

У третьому розділі «Системна інтеграція в управлінні підприємствами в умовах самоорганізації їх діяльності» окреслено засади поєднання інтеграції та самоорганізації в управлінні підприємствами, розроблено концептуальне підґрунтя до розвитку системної інтеграції в управлінні підприємствами, розглянуті рефлексивні підходи до системної інтеграції в управлінні підприємствами (ст. 195-260).

У четвертому розділі «Інформаційне забезпечення розвитку системної інтеграції в управлінні підприємствами» створено інформаційну основу системної інтеграції в управлінні підприємствами, проведено якісне обґрунтування системної інтеграції в управлінні підприємствами, охарактеризовано вплив податкового чинника на інтеграційні процеси в управлінні підприємствами (ст. 261-335).

У п'ятому розділі «Моделювання управлінських рішень в процесі системної інтеграції на підприємствах» проведено формалізація управлінських рішень в інтегрованих системах управління підприємствами, розроблено механізм структурування управлінських рішень в інтегрованих системах управління підприємствами, здійснено параметризацію процедур ухвалення та реалізації управлінських рішень в інтегрованих системах управління підприємствами (ст. 336-396).

Наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації дисертаційного дослідження є достатньо обґрунтованими, що підтверджується використанням як вітчизняних, так і зарубіжних наукових праць, застосуванням таких підходів, методів і прийомів дослідження, як системний, аналізу і синтезу, індукції та

дедукції, систематизування і групування, статистичного аналізу, структурно-логічного аналізу, алгебри логіки, кореляційного аналізу, графічний тощо.

Достовірність положень і методичних розробок дисертаційної роботи підтверджується їхньою апробацією на всеукраїнських, міжнародних науково-практичних та інтернет-конференціях, публікацією у фахових виданнях та впровадженням результатів дисертаційної роботи в діяльність установ та підприємств.

3. Наукова новизна одержаних результатів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у такому:

– розроблено системну інтеграційну базис-платформу управління підприємствами, конструктивні елементи якої задіюють у механізмі ухвалення і реалізації управлінських рішень, що дає змогу досягати інтегрованості бізнес-процесів, як втілення інтеграційних ознак (ст.94-95, ст.120-124, ст.132-146), що підтверджено публікаціями 2, 6, 14, 16, 17, 20, 21, вказаними у рефераті;

– розроблено оригінальну концепцію комплексного стану суб'єкта господарювання, як економіко-інтеграційного стану, що передбачає одночасне ідентифікування економічних показників діяльності та інтеграційних ознак, даючи змогу оцінювати вплив інтегрованих бізнес-процесів на стан (ст.263-281); цю новизну розкрито в публікаціях 11 і 56, вказаними у рефераті;

– розроблено інформаційно(сигнально)-алгоритмічну модель процесів прийняття та реалізації ієрархічно субординованих управлінських рішень на основі формалізованого представлення взаємодії керівного і керованого елементів системи управління, яка є формалізованим базисом для інформаційно-алгоритмічної інтеграції прикладного розв'язання завдань управління (ст.336-347) (підтверджено публікаціями 19, 40 реферату);

– розроблено концепцію структурного позиціонування інформаційно-економічного механізму ухвалення та реалізації управлінських рішень в інтегрованій системі управління на підприємстві, якою передбачено інтегрування інформаційної й економічної компонент механізму через систему прийняття й реалізації рішень, шляхом технологічної процесно-процедурної інтеграції рішень на інтеграційній базис-платформі системи управління (ст.366-390); концепцію викладено в авторських публікаціях 14, 15, 59, зазначених в рефераті;

– новацією в рефлексивному управлінні є авторська розробка моделі реалізації інтеграційного процесу в умовах рефлексної взаємодії агентів-суб'єктів господарювання, особливістю якої є пошук взаємовигідних інтегрованих рішень щодо набуття бізнес-процесами інтеграційних ознак, з врахуванням впливу на стани підприємств, на основі когерентного релевантно-параметричного опрацювання інформаційно-економічних образів агентів-суб'єктів (ст.252-256); дана розробка підтверджена публікацією 13 наведеною в рефераті;

– суттєвим доробком в межах названої вище авторської концепції комплексного стану є розроблені концептуальні положення з якісного оцінювання стану суб'єкта господарювання, з допомогою яких аналітики отримали інструментальні правила оцінювання варіативних типів комплексного стану на

основі змін показників ефекту і ступеня інтеграції та інтерпретації впливу на них відповідних формуючих (факторних) індикаторів діяльності й інтеграційних ознак співвідносно до досягнення стану гомеостатичної рівноваги в межах самоорганізаційного управління на підприємстві (ст.286-303); зазначені концептуальні положення викладені в публікаціях 12, 17, 56 з переліку, наведеного в рефераті;

– прикладний інтерес для розробників інтегрованих систем управління, що базуються на стандартах, представляє розроблений автором алгоритм поєднання стандартів інтегрованого звітування і стандартів систем (підсистем) управління, на основі базових категорійних елементів, інтеграційних і самоорганізаційних ознак, інформаційних блоків звітування й підсистем управління; алгоритм дає змогу досягти інтегративних якостей функціоналів системи управління на інтегрованій інформаційній базі (ст.118, ст.215-223) (підтверджено публікаціями 3, 4 і 6, вказаними в рефераті);

– розвитком методологічної бази побудови і функціонування інтегрованої системи управління на підприємстві можна вважати уведення до неї інтеграційного базису як платформи об'єднання (комплексування) підсистем, що забезпечує методологічно вивірене набуття системою інтегративних якостей та проявляється у впорядкованому встановленні ознак інтеграції; водночас назване доповнення розвиває системологію управління в частині системної емерджентності і синергізму (ст.94-96, ст.120-122, ст.140-143, ст.367-370); зазначений методологічний доробок розкрито в публікаціях 1, 2, 10, 14, 16, 17, 20 і 21, наведених у рефераті;

– удосконалено методичний підхід до оцінювання фінансових результатів діяльності суб'єкта господарювання, що враховує дію чинника податкового навантаження, як наслідок рефлексивного пошуку інтегрованих рішень між агентами-суб'єктами, прагматично зорієнтованих на отримання бажаного економічного результату (ст.303-332) (підтверджено публікаціями 18, 23, зазначеними в рефераті);

– набула подальшого розвитку змістовна сутність інтеграційного та інтегрованого процесів у ході розвитку системної інтеграції в управлінні підприємствами, за авторським представленням якої інтегрований процес є результатом інтеграційного процесу, що передбачає набуття об'єктом управління інтеграційних ознак; враховуючи самоорганізаційний процес, інтеграційні ознаки комплементарно доповнюватимуться самоорганізаційними ознаками, забезпечуючи системно-методологічну цілісність управління (ст.65, ст.109-112, ст.203-204, ст.228, ст.248-256); змістовну сутність інтеграційного та інтегрованого процесів розкрито в публікаціях 1, 2, 10, 11, 13, 16 і 17, наведених в рефераті.

4. Практичне значення результатів дослідження.

Дисертаційна робота містить теоретико-методичні положення щодо розвитку системної інтеграції в управлінні підприємствами, а практичні результати доведені до рівня пропозицій і методичних розробок та застосовуються в діяльності департаменту економічної політики Львівської обласної державної адміністрації (довідка № 1-52/497 від 20.09.2023 р.), ТзОВ ВП «БУДІНВЕСТ»

(довідка № 57 від 09.08.2023 р.), трансформаційного офісу АТ «Райфайзен Банк» (довідка № 459 від 16.08.2023 р.), ТзОВ «ГАРАНТБУД» (довідка № 17 від 08.08.2023р.), ПП ФІРМА «УКРІНВЕСТПРИЛАД» (довідка №09/20/01 від 20.09.2023р.), ТзОВ «ВЕСТТРЕЙД» (довідка № 2308-1 від 23.08.2023 р.), ТзОВ «Вогнезахист» (довідка № 15/08-01 від 15.08.2023 р.), фізичних осіб-підприємців (довідка № 1 від 17.08.2023 р., довідка № 4 від 18.08.2023 р.), а також впроваджені у навчальний процес Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка № 2243-У від 01.09.2023 р.).

5. Повнота викладення результатів дисертації в опублікованих працях.

Основні теоретичні положення, результати прикладних досліджень доповідалися, обговорювалися й одержали позитивну оцінку на 22 науково-практичних конференціях.

За темою дисертації опубліковано 73 наукові і методичні праці загальним обсягом 48 друк. арк. (з яких особисто авторові належить 34,9 друк. арк.), зокрема: 39 статей у наукових фахових виданнях України (з яких 13 – публікації у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз), 3 публікації у наукових виданнях (журналах), що індексуються міжнародними наукометричними базами Scopus та Web of Science, 3 публікації – у наукових періодичних виданнях інших держав (одна з них - матеріали конференції у серійному закордонному виданні, проіндексована міжнародною наукометричною базою Scopus), 3 статті – у періодичних виданнях України, що не є фаховими, 22 тез і матеріалів доповідей за результатами участі у конференціях, а також 3 навчальні посібники.

Реферат дисертації Цікала Євгена Івановича у повній мірі відображає зміст, структуру, основні положення, висновки і рекомендації, які виносяться на захист, і є ідентичними результатом дисертаційної роботи. Кількість, обсяг і якість друківаних праць надають авторові право публічного захисту дисертації.

6. Відповідність дисертації встановленим вимогам.

У дисертаційній роботі Цікала Євгена Івановича досягнута мета, вирішені поставлені завдання, сформульовані та обґрунтовані наукові положення. Висновки та пропозиції є особистим надбанням її автора. Рівень проведених досліджень, викладених у дисертації, відповідає сучасним вимогам до науково-дослідних робіт, що виконуються в національних університетах України. Реферат у повній мірі відображає зміст, структуру, основні результати, отримані у дисертаційній роботі.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційної роботи.

Оцінюючи представлену дисертаційну роботу в цілому позитивно, слід відмітити дискусійні положення та висловити наступні зауваження.

1. У підрозділі 1.1 здобувач, при визначенні сутності та значення системної інтеграції в управлінні підприємствами, основний акцент робить на інтеграційні інформаційні системи, при цьому не надаючи належної уваги людському фактору, який в системі управління являється як суб'єктом, так і об'єктом, а відтак має високу пріоритетність в з'ясуванні змісту інтеграції управління на мікрорівні.

2. На ст. 113-114 здобувач розкриває структурне наповнення виділеного ним «інформаційного блоку», який, як сукупність структурованої інформації, призначається для використання в процесі управління підприємством. Вважаємо, що в поточних умовах цифровізації економіки доцільно також розглядати й непідконтрольну інформацію, джерелом якої виступають працівники та суб'єкти зовнішнього середовища, яка є відмінною від звітності, створюється свідомо чи випадково, але за змістом придатна для здійснення управлінського впливу.

3. В табл. 2.6 представлено результати оцінювання самоорганізації інтеграційних процесів в управлінні підприємствами. Основою проведеного оцінювання стали кількісні показники, визначені на основі річної звітності у 2018-2022 рр. Вважаємо, що таке дослідження доцільно було доповнити синхронним визначенням якісних показників, зокрема отриманих із використанням експертного методу.

4. На рис. 3.1 автор розглядає трансформаційні розгалуження в життєвому циклі інтегрованої системи управління підприємством. Вважаємо, що більшій чіткості потребує питання оцінювання ступеня інтеграції та критерії вибору одного із варіантів продовження існування такої системи, а також авторське розуміння «ефекту», виходячи із суттєвості впливу зовнішніх факторів та підпорядкованості їм внутрішніх трансформацій.

5. У підрозділі 4.1 автор формує інформаційну основу системної інтеграції в управлінні підприємством, зокрема викладаючи свої міркування зв'язку між економічними та інтеграційними аспектами стійкості системи (ст. 265-266). Загалом погоджуючись із логікою авторської позиції, вважаємо, що уточнення потребує ситуація, яка характеризується каскадом біфуркацій в умовах обмеженого ресурсного забезпечення.

6. В табл. 4.1 (ст. 290) розглядається типізація комплексного стану на основі комбінації значень ефекту діяльності і зміни ступеня інтеграції. Вважаємо, що оцінка та подальші дії щодо реінтеграції чи переоцінки інтеграції необхідно робити із врахуванням не лише внутрішніх трансформацій, але і перспектив змін у зовнішньому середовищі.

7. У підрозділі 5.1 з'ясовуються аспекти формалізації управлінських рішень в інтегрованих системах управління підприємством. Вважаємо, що додатково потрібно було врахувати в процесі моделювання управлінського впливу наявність інтересів у кожного керівничого елемента, які можуть не завжди в повній мірі узгоджуватися з цілями підприємства.

Разом з тим, зроблені зауваження та висловлені дискусійні положення не перешкоджають позитивній оцінці дисертаційної роботи в цілому.

Окремі зауваження можна розглядати як побажання здобувачу щодо напрямів подальшого дослідження проблеми.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Цікала Євгена Івановича є в цілому завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему на достатньому теоретичному рівні, має новизну та практичний інтерес, і в сукупності вирішує

важливу наукову проблему, що полягає у розробленні концептуальної, теоретико-методологічної та методико-прикладної бази розвитку системної інтеграції в управлінні підприємствами.

Реферат дисертації необхідним чином розкриває її основні положення та висновки, є ідентичним дисертації за структурою і змістом та не містить інформації, що є відсутньою у дисертаційній роботі. Опубліковані автором наукові праці достатньою мірою відображають основні положення дисертаційної роботи.

За змістом і оформленням робота відповідає вимогам, які висуваються до дисертацій, поданих на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук відповідно до «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, а її автор – Цікало Євген Іванович заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

завідувач кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку та оподаткування Української академії друкарства Міністерства освіти і науки України (м. Львів), доктор економічних наук, професор

А. Штангрет

Підпис завідувача кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку і оподаткування Української академії друкарства, д.е.н., проф. А.М. Штангрета засвідчую:

Вчений секретар

Української академії друкарства к.т.н., доцент

З. Сельменська